

prof. dr hab. n. med. Mikołaj Majkowiec
Uniwersytet Pomorski w Słupsku
Zakład Pielęgniarstwa, Instytut Nauk o Zdrowiu

Gdańsk, 15.08.2023 r

Ocena pracy doktorskiej
mgr Pawła Larionowa
na temat: „Wybrane czynniki psychologiczne a jakość życia kobiet z pierwotnym
nadciśnieniem tętniczym”
Promotor: Prof. dr hab. Roman Ossowski

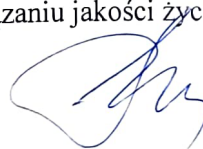
Uchwałą Rady Dziedziny Nauk Społecznych Uniwersytetu Kazimiera Wielkiego w Bydgoszczy z dnia 4.07.2023 r. wyznaczyła moją osobę do sporządzenia recenzji pracy doktorskiej z psychologii mgr. Pawła Larionowa nt. „Wybrane czynniki psychologiczne, a jakość życia kobiet z pierwotnym nadciśnieniem tętniczym”

Ze względu na dużą częstość występowania NTP w populacji polskiej, a także istotną rolę w etiologii zaburzenia czynników psychologicznych podjęta problematyka jest bardzo ważna klinicznie i społecznie. Praca wpisuje się w nurt poszukiwań ważnych dla powstania i przebiegu choroby nadciśnieniowej czynników psychologicznych zwłaszcza w kontekście ewentualnej możliwości ich modyfikacji.

Praca od spisu treści po streszczenie liczy 170 stron. Zawiera wstęp, cztery rozdziały, spis tabel, spis rysunków, bibliografię zawierającą 318 pozycji, załączniki, informacje dla uczestniczek badania, zgodę uczestniczki na udział w badaniu, metryczkę, streszczenie w języku polskim i angielskim. Na przeprowadzenie badań Doktorant uzyskał zgodę Komisji Bioetycznej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu przy Collegium w Bydgoszczy.

W dość obszernym wstępie Doktorant dokonuje ogólnego wprowadzenia w problematykę pracy, celu pracy i jego uzasadnienia. We wstępie Doktorant porusza też problemy związane z realizacją pracy, zwłaszcza związane z występującą pandemią COVID-19, a także śmiercią pierwszego promotora pracy prof. dr. hab. Pawła Izdebskiego. W ostatnim akapicie wstępu Doktorant dokonuje krótkiego omówienia struktury pracy.

W pierwszym punkcie pierwszego rozdziału Doktorant przedstawia „Podstawy teoretyczne badań”, w tej części Doktorant opisuje medyczne aspekty nadciśnienie tętniczego pierwotnego (NTP). Następne trzy podrozdziały poświęca omówieniu pojęcia jakości życia i jej pomiarów, koncentrując się bardziej na powiązaniu jakości życia z pierwotnym

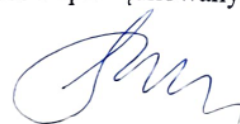
nadciśnieniem tętniczym. W podrozdziale 1.2.2. dokonuje systematycznego przeglądu badań dotyczących jakości życia pacjentów. Wyniki zostały przedstawione w postaci przejrzystej tabeli zawierającej 16 badań uwzględniającą autorów , kraj badań, liczbę osób badanych, narzędzia badawcze i wnioski z badań.

W podrozdziale 1.3 Doktorant omawia czynniki psychologiczne związane z NTP i jakością życia. W tej części Doktorant przedstawia podstawy teoretyczne i wyniki dotychczasowym badań zmiennych, które stanowią po stronie psychologicznej zmienne badawcze w pracy Doktoranta. Opis ten dotyczy reaktywności emocjonalnej, wrogości, symptomów depresji i lęku, ruminacji i percepcji choroby. W tym podrozdziale zostały opisane stosowane metody do badania każdej z tym zmiennych. Przedstawiono ich wartości psychometryczne. Warto podkreślić, że Doktorant wraz z współautorką (Larionow i Mudło Głagolska , 2023) adoptowali do polskich warunków kwestionariusz PHQ-4. Walidacji tego kwestionariusza dokonano na dużej próbie polskiej (n=2557) , który został zastosowany do badań w recenzowanej pracy doktorskiej. W podsumowaniu części dotyczącej stosowanych narzędzi badawczych, stwierdzam, że metody zostały dobrane starannie, spełniają warunki psychometryczne rzetelności, a także trafności mierzonych zmiennych.

Rozdział 2 poświęcony został metodologicznym założeniom pracy. Ta metodologiczna część pracy jest oparta o przedstawione w pierwszej części pracy rozważania teoretyczne. Głównym celem badań jest analiza związków między takimi zmiennymi psychologicznymi jak; reaktywność emocjonalna, ruminacja, symptomy depresji i lęku, wrogość i percepcja choroby a jakość życia kobiet z NTP. Ponadto Doktorant sformułował cele dodatkowe:

- wskazanie najistotniejszych predyktorów jakości życia spośród badanych zmiennych psychologicznych,
- badanie związków czynników psychologicznych z kontrolą NTP i współchorobowością
- badanie związków zmiennych społeczno-demograficznych i medycznych (kontroli NTP, współchorobowości , liczby przyjmowanych leków na NTP i czasu trwania choroby) z jakością życia kobiet z NTP
- przeprowadzić przesiewową ocenę zaburzeń depresyjnych i lękowych w grupie kobiet z NTP.

W paragrafie 3 tego rozdziału cele badawcze zostały przedstawione w postaci pytań i hipotez badawczych. Hipotezy z reguły wynikały z przeglądu badań przedstawionych w części teoretycznej pracy. W podrozdziale czwartym w sposób uporządkowany, tabelaryczny

Doktorant przedstawia zmienne badawcze i ich operacjonalizację. W tabeli 3 dokonano bardzo szczegółowego zestawienia badanych zmiennych. Zmienne objaśniane i zmienne objaśniające zostały zestawione w trzech kolumnach; nazwy zmiennych, wskaźniki i sposób ich pomiaru. Tabela ta obejmuje strony 54 do 56. Układ tabeli bardzo przejrzysty i znacznie ułatwia zapoznanie się z treścią.

W dalszej części Doktorant przedstawia charakterystykę badanej próby, szczegółowo opisuje sposób doboru pacjentek do grupy badawczej, oraz kontekst społeczny występujący w czasie prowadzenia badań. Był to okres pandemii, a więc nie było możliwe przeprowadzenie badania „face to face”, dlatego też badanie przeprowadzono metodą internetową. Na potwierdzenie, że tego rodzaju badania mają również znaczenie naukowe, autor dysertacji przytacza publikacje w specjalistycznych pismach, w których również z powodzeniem stosowano internetową metodę zbierania materiału badawczego.

Dzięki zastosowaniu pytań kontrolnych, a także potwierdzenie, czy i jaki lekarz rozpoznał u badanej NTP, treści tak uzyskiwanej ankiety internetowej nabierały większej wiarygodności.

Charakterystykę społeczno – demograficzną i kliniczną Doktorant przedstawia w postaci tabeli (tabela 4 pracy doktorskiej).

Zaproponowane analizy statystyczne nie są zbyt wyrafinowane, ale poprawne i nie budzą wątpliwości co do ich wartości.

Udział w badaniu wzięło 145 dorosłych kobiet. Z badania wykluczono 34 osoby z powodu nie spełnienia warunków włączenia lub wykluczenia. Ostatecznie do analizy przyjęto 111 osób.

W rozdziale 3 „Wyniki badań własnych” Doktorant na początku opisuje podstawowe dane statystyczne badanych zmiennych, oprócz standardowych danych przedstawia także wartości rzetelności obliczane dwoma sposobami (α Cronbacha oraz alternatywnym testem ω McDonalda). Wartości te dotyczą badanych mierzalnych zmiennych zarówno zależnych jak i niezależnych. Wszystkie wartości pozwalały przyjąć stosowane kwestionariusze psychologiczne i kwestionariusz pomiaru jakości życia jako rzetelne. Ze względu na sposób uzyskiwania materiału badawczego weryfikacja rzetelności jest szczególnie ważna. Pytania skali WHOQOL BREF dotyczące poszczególnych domen zostały poddane dodatkowej analizie (każde pytanie oddzielnie). Oprócz podstawowego opisu zmiennych Doktorant dokonał analizy porównawczej pomiędzy kobietami z NTP mający w wyniku leczenia prawidłowe wartości ciśnienia tętniczego z grupą kobiet z NTP mającymi, mimo leczenia niewłaściwe parametry ciśnienia tętniczego. Wyodrębnienie w analizie tych dwóch grup w

moim przekonaniu znacznie podnosi wartość pracy. W dalszej części pracy Doktorant porównał dwie grupy, ale tym razem wyodrębnione ze względu na obecność lub brak chorób współistniejących. Podobne analizy porównawcze zostały przeprowadzone ze względu na wybrane dane społeczno – demograficzne. Poza analizami opisowymi i porównawczymi Doktorant przeprowadził, w poszukiwaniu predyktorów jakości życia, analizę regresji krokowej wstecznej. W tej istotnej części pracy Doktorant wykazał, że doświadczenie objawów chorobowych i symptomy depresji były ujemnymi predyktorami wobec jakości życia, natomiast kontrola choroby w kwestionariuszu percepcji choroby była dodatnim predyktorem.

W rozdziale 4. Doktorant omawia wyniki związane z poszczególnymi hipotezami oraz przeprowadza dyskusję. Pierwsza grupa hipotez dotyczy związków zmiennych psychologicznych takich jak, reaktywność emocjonalna, ruminacja, symptomy depresji i lęku, wrogość i percepcja choroby z jakością życia kobiet z NTP.

Potwierdzono hipotezę pierwszą o istnieniu zależności pomiędzy reaktywnością emocjonalną, a jakością życia. Stwierdzono, że szybsze lub łatwiejsze pojawienie się emocji pozytywnych i ich większa intensywność i długotrwałość wiąże się z lepszą jakością życia we wszystkich czterech wymiarach.

Również druga hipoteza została potwierdzona. Hipoteza ta „mówi”, że ruminacja ma negatywny wpływ na jakość życia w domenie fizycznej i psychologicznej.

Potwierdzono również hipotezę trzecią o związkach pomiędzy symptomami depresji i lęku, a jakością życia. Dość oczywisty jest związek pomiędzy tymi symptomami depresji i lęku, a jakością życia. To oznacza, że wyższy poziom symptomów depresji i lęku wiąże się z niższym poziomem jakości życia. Ta zależność jest dość oczywista zdroworozsądkowo, a także zależność ta wynika z wielu obserwacji klinicznych. Doktorant przytacza też wiele badań, które również tę zależność potwierdzają. Weryfikacja tej hipotezy pośrednio wskazuje na rzetelność odpowiedzi badanych kobiet z NTP.

Hipoteza czwarta „mówi” o istnieniu ujemnego związku między wrogością, a jakością życia.

Hipoteza piąta dotyczy związków percepcji choroby z jakością życia. Hipoteza ta też została potwierdzona. Percepcja choroby jest zmienną, jak się wydaje, coraz częściej eksploatowaną w obszarze psychologii poznawczej. Wyniki uzyskane za pomocą pytań zawartych w tym 8 – itemowym kwestionariuszu są przydatne nie tylko do celów stricte naukowych, ale również dla potrzeb w praktyce klinicznej. Pozwala bowiem spojrzeć na pacjenta poprzez jego percepcję swojej choroby. To sprzyja lepszemu rozumieniu pacjenta, a

także prowadzeniu terapii wspomagającej leczenie. W omawianiu tego zagadnienia w świetle literatury przedmiotu Doktorant zwraca uwagę, że postrzeganie choroby jako groźniejszej jest związana z nie tylko negatywnymi ale także pozytywnymi skutkami w procesie leczenia. Pacjenci oceniający swoją chorobę jako groźniejszą dość często byli bardziej aktywni w podejmowaniu działań prozdrowotnych. Doktorant cytując naukowców z Egiptu, którzy to zjawisko nazywali „bronią obosieczną”

Dalsze hipotezy obejmują określenie znaczących predyktorów spośród badanych zmiennych psychologicznych, poziomu jakości życia. Analizę w tej części przeprowadzono za pomocą analizy regresji. Największe znaczenie w kształtowaniu jakości życia miały przede wszystkim symptomy depresji. Sprawę dość oczywistego związku depresji z jakością życia omawiałem wcześniej. Natomiast okazały się nie istotne statystycznie związki ruminacji, symptomy lęku, wrogość i większość wymiarów percepcji choroby z jakością życia. Z wyjątkiem wymiaru kontroli choroby, która była dodatkim predyktorem poziomu jakości życia w dziedzinie fizycznej. Wśród ośmiu wymiarów percepcji choroby dwa miały istotne statystycznie znaczenie; doświadczenie objawów choroby i kontrola choroby. Ta ostatnia zmienna ma szczególne znaczenie w odniesieniu do leczenia NTP, ponieważ często pacjenci z nadciśnieniem nie odczuwają dolegliwości o wyraźnie odczuwalnym charakterze. Stąd też pacjenci z NTP mogą np. nie przyjmować przypisanych leków z różnych powodów.

Mam przekonanie, że przedstawiona praca doktorska nie powstała na użytek szybkiego uzyskania stopnia naukowego doktora, ale jest wyrazem wieloletniej intensywnej pracy nad tą problematyką, czego dowodem są wcześniej publikowane liczne prace z których część dotyczy ciśnienia tętniczego z uwzględnieniem metod badawczych zmiennych psychologicznych stosowanych w dysertacji Doktoranta. Z przeglądu bibliografii oraz treści pracy wynika, że Doktorant był pierwszym Autorem 13 opublikowanych prac. Mam wrażenie, że z tych prac powstałby doktorat opracowany w modelu tzw. „zszywki”, Doktorant z tej prostszej formy nie skorzystał i podjął się opracowania nowego.

To nowe opracowanie jest bogate w bibliografię przedmiotu. Metody badawcze spełniały wymagania psychometryczne potwierdzone w wersjach oryginalnych, oraz adaptacyjnych do polskich warunków. Ponadto, Doktorant jeszcze raz na swoim materiale badawczym oszacował rzetelność zastosowanych narzędzi badawczych. Te właściwości psychometryczne zostały potwierdzone na własnej dużej grupie badawczej (n= 2557 osób). Ta procedura pozwoliła w pewnym sensie potwierdzić rzetelność odpowiedzi badanych internetowo pacjentek z NTP.

Hipotezy badawcze, a zwłaszcza ich weryfikacja jest omawiana w bardzo bogatym kontekście literatury krajowej i zagranicznej. Niektóre omówienia hipotez mogłyby stanowić odrębne, krótkie doniesienie naukowe. Przedstawioną do recenzji pracę można traktować jako spójną konsekwencję wieloletnich wysiłków badawczych nad problematyką, którą Doktorant uczynił przedmiotem dysertacji doktorskiej. Oczywiście można by podnosić fakt badania tylko kobiet, lub też brak jakiejś grupy kontrolnej. Brak zewnętrznej grupy kontrolnej w pewnym sensie zastępuje analizą korelacyjną wewnątrzgrupową. Szczególnie przydatny z punktu widzenia teoretycznego, ale przede wszystkim praktycznego okazał się podział i porównanie grupy kobiet, które uzyskiwały dobrą kontrolę objawów vs. grupa kobiet ze złą kontrolą objawów. Przydatna okazała się zwłaszcza analiza percepcji pacjenta własnej choroby, zwłaszcza, że poglądy pacjentki o własnej chorobie można zaliczyć do czynników modyfikowalnych.

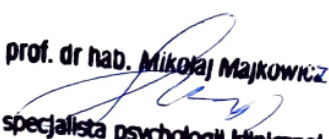
Praca pod względem edytorskim jest dziełem dobrze napisanym. Zestawienia bibliografii na określony temat przedstawione w postaci tabelarycznej są bardzo czytelne i stanowią syntetyczny przegląd treści publikacji.

Recenzowana praca doktorska ma cechy pracy oryginalnej i wnosi oryginalne treści dla rozwoju nauki, a także jest przydatna w praktyce klinicznej z pacjentkami cierpiącymi na NTP.

Po zapoznaniu się z treścią przedstawionej do recenzji pracy mgr. Pawła Larionowa pt.: „**Wybrane czynniki psychologiczne a jakość życia kobiet z pierwotnym nadciśnieniem tętniczym**” opracowanej pod kierunkiem **prof. dr. hab. Romana Ossowskiego**, stwierdzam, że spełnia ona warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki a także art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce i składam wnioski o dopuszczenie p. mgr Pawła Larionowa do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jednocześnie wnioskuję o wyróżnienie pracy. Wniosek ten uzasadniam następująco:

1. Problematyka podjęta w pracy dotyczy bardzo istotnego współcześnie problemu zdrowotnego – pierwotnego nadciśnienia tętniczego i wnosi oryginalny wkład zwłaszcza w zakresie określenia roli modyfikowalnych czynników psychologicznych (przekonań pacjentem o własnej chorobie) na przebieg leczenia.
2. Praca jest kontynuacją wieloletniej aktywności naukowej mgr. Pawła Larionowa w obszarze badań nad NTP, co wyraża się w wielu publikacjach, w których Doktorant jest pierwszym autorem

prof. dr. hab. **Mikołaj Majkowicz**

 specjalista psychologii klinicznej